

COVID-19 PANDEMIC – ECONOMIC IMPACT AND REACTION PANDEMIA COVID-19 – IMPACT ECONOMIC ȘI REACȚIE

POPA Andrei

ORCID: 0000-0003-2006-6923

Dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul,
<https://www.usch.md/>, Republica Moldova, e-mail: 4andreipopa@gmail.com

ABSTRACT. *The COVID-19 pandemic has crippled the global economy with losses of life and severe economic impact. The global economy passed through a simultaneous supply and demand shocks, caused by the curtailment and even cessation of activities with a direct presence at the workplace, which led to a slowdown in production and a reduction in the volume of services with physical proximity. At the same time, international transaction costs had increased due to the collapse of freight logistics. All these occurred a reduction in employment, losses of income, and ultimately a decrease in consumer demand.*

The study highlights the economic impact of the COVID-19 pandemic and economic policy options to mitigate its effects. The study concludes that, on the one hand, macroprudential and fiscal policies, as well as government financial interventions, have contributed to mitigating the economic impact of the COVID-19 pandemic, and, on the other hand, companies around the world have had to adapt to changing circumstances and consumers behaviours, and to find opportunities in times of crisis. These measures had required a lot of innovation, creativity and the development of new business models.

This paper presents a summarizing study on the result of the global economic consequences of the COVID-19 pandemic and the measures that have been taken to overcome the consequences of current and further shocks.

KEYWORDS: *pandemic, economic impact, business recovery*

JEL CLASSIFICATION: *E01, E20, I15, M10*

INTRODUCERE

Pandemia de COVID-19 a perturbat habitatul uman și dezvoltarea firească a economiilor, provocând numeroase pierderi de vieți omenești și consecințe economice cu impact pe termen mediu și lung. Până în prezent, au fost înregistrate 6,772,226 de decese (Worldometer, 06.02.2023), iar Fondul Internațional Monetar (FMI) prognozează că, până în 2024, pandemia COVID-19 va costa economia globală 12,5 trilioane de dolari SUA (Reuters, 20.02.2023). Doar pe parcursul anului 2020, Produsul Intern Brut colectiv al lumii (PIB mondial) a scăzut cu 3,4%, însumând o pierdere de producție economică de peste două trilioane de dolari SUA (Statista, 17.01.2023).

Odată cu identificarea simptomelor medicale ale infecției coronavirusul SARS-CoV-2 descoperit în Wuhan, China, în noiembrie 2019, precum și a reacțiilor social-economice la extinderea cazurilor de infectare cu acest virus la scară globală, denumită pandemia COVID-19, economiștii și-au concentrat studiile de cercetare în încercarea de a integra modelele epidemiologice în economie. În calitate de obiecte ale cercetărilor au fost consecințele macro- și microeconomice ale pandemiilor; au analizat comoditatea utilizării instrumentelor de politici economice alternative, necesare pentru a face față unei pandemii, folosind principiile de analiză cost-beneficiu; au testat mijloace de îmbunătățire a acestor instrumente și au identificat anumite modele de analiză ce ajută la prognozarea și înțelegerea modului în care guvernele și societățile vor reacționa de-facto la răspândirea pandemiei.

Prezentul studiu evidențiază impacturile economice ale pandemiei COVID-19 și evidențiază opțiunile de politică economică pentru a-i atenua efectele. Studiul concluzionează că, pe de o parte, politicile macroprudentială și fiscală, precum și intervențiile financiare a statelor au contribuit la atenuarea impactului economic al pandemiei COVID-19, iar pe de altă parte, companiile din întreaga

lume au fost nevoite să se adapteze la schimbarea circumstanțelor și comportamentelor consumatorilor, și să găsească oportunități în perioade de criză. Aceste măsuri au necesitat multă inovație, creativitate și dezvoltarea de noi modele de afaceri.

Scopul cercetării a fost de a evalua măsurile globale și din Republica Moldova întreprinse pentru a reacționa la criza provocată de pandemia COVID-19, precum și acțiunile strategice care se impun pentru a spori reziliența economică și a asigura o dezvoltare sustenabilă.

Metodologia de cercetare a inclus sintetizarea cercetărilor referitoare la tema abordată, analiza cantitativă a datelor statistice, generalizarea și recomandarea soluțiilor practice.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Impactul economic al pandemiei COVID-19 poate fi împărțit, în linii mari, în efecte asupra cererii și ofertei. Efectele secundare ale ofertei provin din pierderea timpului de lucru, în timp ce scăderea cererii agregate provine din scăderea veniturilor din cauza șomajului legat de măsurile de carantinare și izolare sanitară a populației. Experții Băncii Mondiale (Maliszewska et al., 2020) susțin că pandemia afectează economia prin următoarele canale:

- *impactul direct al reducerii locurilor de muncă* – ceea ce duce la o scădere a cererii de capital și, respectiv, la o reducere a producției;
- *creșterea costurilor tranzacțiilor internaționale* - duce la reducerea comerțului datorită creșterii costului importurilor și exporturilor de bunuri și servicii;
- *reducerea drastică a călătoriilor* - generează mai puține venituri din turismul internațional, ceea ce duce la pierderi de producție și reducerea productivității muncii;
- *scăderea cererii de servicii care necesită proximitate fizică între oameni* – rezultă cu o reducere semnificativă a consumului de bunuri și servicii (necesare ca input-uri în activitatea sa) de către entitățile care prestează asemenea servicii.

Blocarea economică ulterioară, prin aplicarea *lockdown-urilor*, din cauza COVID-19 a perturbat lanțurile globale de aprovizionare, reducând cererea agregată (Vidya & Prabheesh, 2020). Consumul de bunuri și servicii a scăzut semnificativ din cauza unei pierderi accentuate a veniturilor și a încrederii slabe a consumatorilor. Totodată, dinamica extinderii și agravării situației epidemiologice a făcut ca consumatorii să fie reticenți în a consuma anumite bunuri și servicii din cauza fricii de a contracta coronavirusul SARS-CoV-2 (Eichenbaum et al., 2020). La fel, firmele au fost forțate să reducă investițiile din cauza scăderii vertiginoase a cererii, a perturbărilor în aprovizionare și a incertitudinii cu privire la câștigurile viitoare. Conform datelor Fondului Monetar Internațional (IMF, 2020), doar pe parcursul a trei luni ale anului 2020, dinamica pierderii locurilor de muncă cu normă întreagă a crescut de 2,3 ori – de la 130 de locuri de muncă cu normă întreagă pierdute în trimestru I al anului 2020, la pierderi de aproape 300 de milioane de locuri de muncă cu normă întreagă în trimestrul II al aceluiași an.

Pe parcursul anului 2020, Produsul Intern Brut colectiv al lumii (PIB mondial) a scăzut cu 3,4%, însumând o pierdere de producție economică de peste două trilioane de dolari SUA (Statista, 17.01.2023). De asemenea, Consiliul Mondial pentru Călătorii și Turism (WTTC, 2022) a estimat că, în ramura turismului și călătoriilor, care însumează cumulativ 1 din 4 locuri noi de muncă create anual, respectiv 10,3% din toate locurile de muncă (330 milioane) și 10,3% din PIB mondial (9,6 trilioane dolari SUA), în 2020, din cauza pandemiei COVID-19, a înregistrat pierderi la nivel global de circa 4,9 trilioane dolari SUA (-50,4%), provocând o reducere de 62 milioane de locuri de muncă (-18,6%) față de anul 2019.

Fondul Monetar Internațional (FMI) prognozează că, până în 2024 pandemia COVID-19 va costa economia globală 12,5 trilioane de dolari SUA (Reuters, 20.02.2023).

În același timp, declanșarea pandemiei de COVID-19 a crescut riscurile financiare globale, având un impact negativ pentru piețele financiare globale (Baker et al., 2020; Gormsen & Kojien, 2020). Pandemia COVID-19 a afectat negativ piața de valori prin sporirea incertitudinii și scăderea profitabilității acțiunilor din întreaga lume, reducând astfel fluxurile de capital. Această contracție de pe piața de valori, cauzată de incertitudinii, a creat în cele din urmă o barieră pentru investiții, finanțarea proiectelor și disponibilitatea de lichidități în sistemul financiar global. Astfel, datele empirice sugerează că pandemia a afectat negativ profitabilitatea pieței bursiere (Ambros et al.,

2020), ceea ce a confirmat că (Goodell, 2020) prăbușirea bursei în timpul pandemiei a fost cauzată de „întârzierea” investitorilor în luarea deciziilor de investiții.

Dinamica datelor statistice (Figura 1) demonstrează amplitudinea căderii atât a indicatorilor mondiali cât și a celor din Europa, cauzate de pandemia COVID-19.

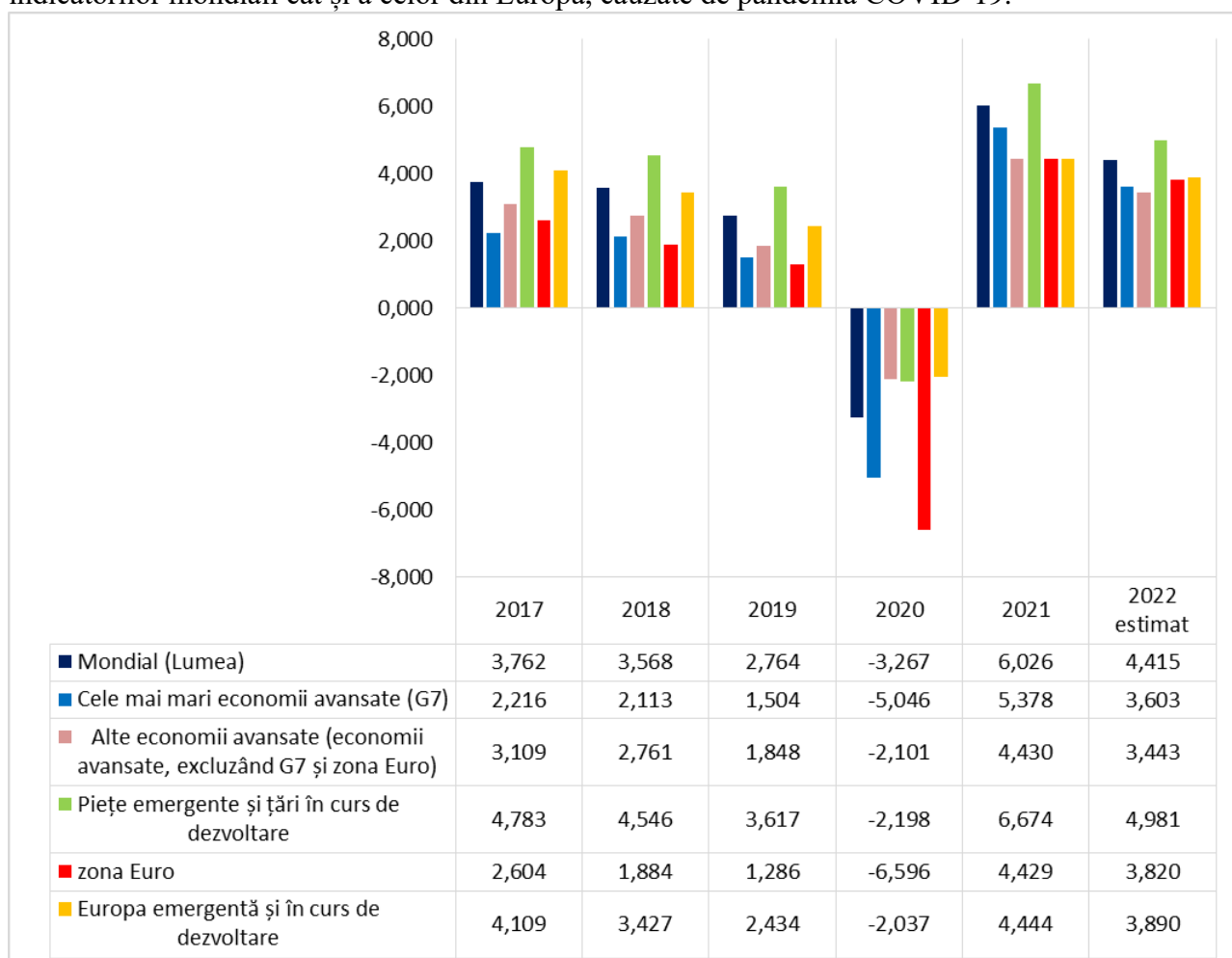

Figura 1. Modificarea procentuală a Produsului Intern Brut calculat în prețuri constante

Sursa: întocmit de autor în baza (IMF, World Economic Outlook Database, Aprilie, 2021)

https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April/weo-report?a=1&c=001,163,119,123,200,903,&s=NGDP_RPCH,&sy=2017&ey=2022&ssm=0&scsm=1&sc=0&ssd=1&ssc=0&sic=0&sort=country&ds=.&br=1

Datele empirice ne arată că, cele mai sensibile consecințe ale pandemiei COVID-19 le-au avut de suferit cele mai mari economii (G7) ale lumii și țările din zona Euro (IMF, World Economic Outlook Database, April 2021). Astfel, în țările G7 – SUA, Canada, Marea Britanie, Italia, Franța, Germania, Japonia – PIB-ul cumulat, calculat în prețuri curente, s-a redus cu 1118,101 miliarde dolari SUA, de la 39740,773 miliarde în 2019 la 38622,672 miliarde dolari SUA în 2020. La fel, în cele 20 de țări-membre a zonei Euro - Austria, Belgia, Cipru, Croația, Finlanda, Estonia, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Țările de Jos, Portugalia, Spania, Slovenia, Slovacia - PIB-ul cumulat, calculat în prețuri curente, în dolari SUA, s-a redus cu 448,199 miliarde, de la 13364,817 miliarde în 2019 la 12916,618 miliarde dolari SUA în 2020. Principala cauză a acestei „sincope” o constituie colapsul logisticii mărfurilor și a componentelor industriale importate, cauzat de staționările activităților economice pe perioada lockdown-urilor din SUA, Europa de Vest, Japonia și China.

Din cauza pandemiei, economiile emergente, adică acele țări care au anumite caracteristici ale unei piețe dezvoltate, dar nu îndeplinesc pe deplin standardele pieței dezvoltate (de exemplu, standardele MSCI (MSCI Market Classification Framework, June 2014)), de asemenea, au

înregistrat ieșiri semnificative de capital, reducând astfel investițiile și provocând pierderi de producție (Buysse & Essers, 2020, p. 19). Vom preciza că, conform mai multor clasificări (Luce, 2016, p. 25; FTSE, 2022, p. 5-6) din categoria țărilor cu economie emergentă cele mai semnificative sunt: *Argentina, Brazilia, Chile, China, India, Indonezia, Israel, Egipt, Coreea de Sud, Malaysia, Mexic, Filipine, Africa de Sud, Arabia Saudită, Vietnam*. În Europa, la categoria economiilor emergente sunt clasificate *Bulgaria, Cehia, Polonia, România, Rusia, Turcia, Ucraina, Ungaria*.

Vom menționa că, în mai multe studii (de ex.: Baldwin and Weder di Mauro 2020, p. 9; OECD, 2021, p. 16; Barro, 2020, p. 17) criza provocată de pandemia COVID-19 este comparată cu criza financiară din 2008-2009 care, de asemenea, a avut un impact pentru toate economiile din lume. Conform datelor empirice ale Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (*Organisation for Economic Co-operation and Development*), în intervalul anilor 2000-2022, cele mai aprofundate decalaje în creșterea PIB mondial (OECD, 2021, p. 16) s-au înregistrat în perioadele 2008-2009 și 2019-2020.

În același timp, în comparație cu criza financiară din 2008-2009, durata crizei COVID-19 a fost mai scurtă, iar economiile țărilor au reușit să-și recupereze pozițiile pierdute, practic, pe parcursul anului 2021 (Figura 2).

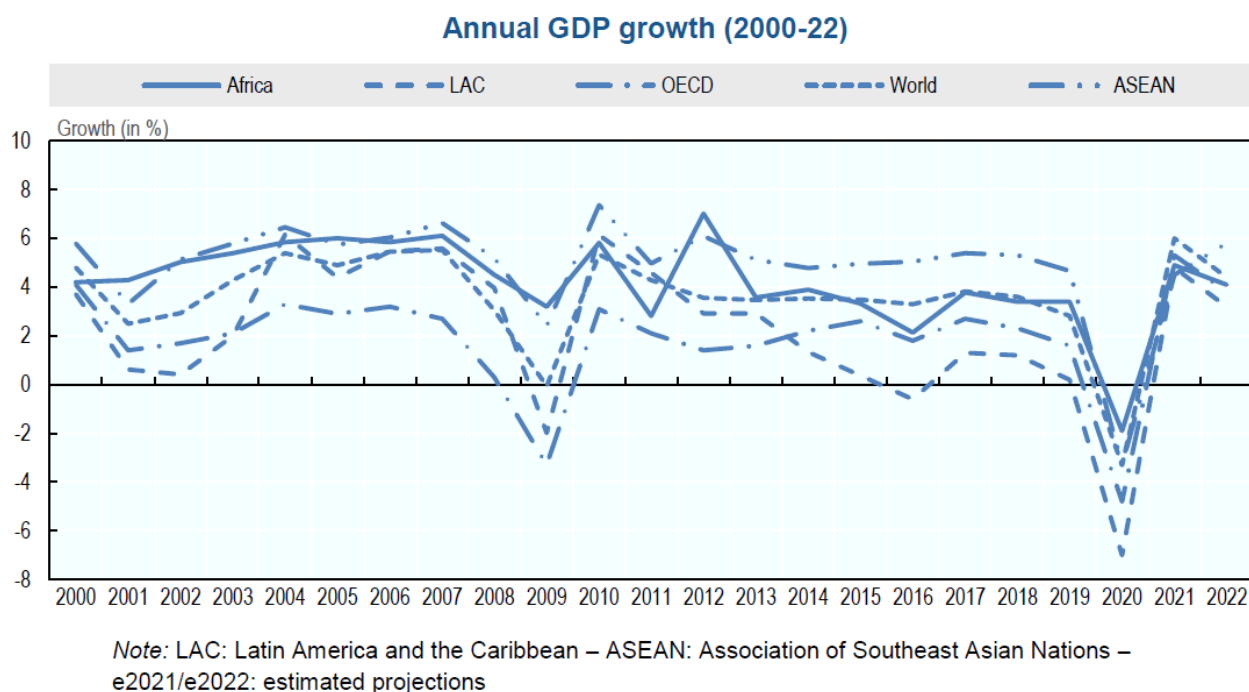

Figura 2. Creșterea anuală a PIB, 2000-2022 (în %)

Sursa: OECD, 2021, p. 16

Conform analizelor efectuate de experții europeni (OECD, 2020-a; OECD, 2020-b), pandemia COVID-19:

- a afectat negativ economiile tuturor țărilor;
- împreună cu o pierdere mare de vieți omenești, a lovit economia mondială prin dezechilibre grave, creștere lentă, investiții slabe și rețele de protecție socială defecte, în special în piețele emergente și economiile în curs de dezvoltare;
- a lovit puternic în întreaga lume, în toate industriile, dar mai ales în sectoarele călătoriilor, turismului, agrementului și ospitalității;
- lanțurile valorice globale au fost perturbate, deoarece companiile din întreaga lume au oprit producția din motive de sănătate și ca urmare a perturbărilor transportului internațional;
- în timpul pandemiei COVID-19, datoria corporativă a atins niveluri apropiate de cele observate în timpul crizei financiare globale din 2008-2009, iar creșterea datoriilor în unele

economii de piață emergente și țări în curs de dezvoltare le-a făcut mai vulnerabile la șocurile financiare externe.

Pe durata pandemiei COVID-19, guvernele țărilor și instituțiile internaționale au adoptat o serie de măsuri și au realizat politici anticriză care au stabilizat piața financiară și, ulterior, au permis reanimarea cererii și oferte pe piețele de bunuri și servicii. Cele mai importante au fost *politicile macroprudențială și fiscală*, precum și *intervențiile financiare*, obiectivul cărora a fost menținerea stabilității macroeconomice.

Politica macroprudențială include (BCE, 2022) sporirea rezilienței sistemului financiar și limitarea acumulării de vulnerabilități, în vederea atenuării riscurilor sistemice și a asigurării furnizării eficiente în continuare de servicii financiare pentru economia reală. Reglementarea macroprudențială a ajutat la controlul fluctuațiilor ratelor de schimb și ale fluxurilor de capital care puteau submina stabilitatea financiară. În această situație, politica monetară împreună cu reglementarea macroprudențială au redus efectele negative ale COVID-19 și au promova o creștere economică mai mare (IMF, 2020).

Totodată, *politica fiscală* a avut ca scop protejarea eficientă a oamenilor, stabilizarea cererii și facilitarea redresării economiilor atât pe parcursul pandemiei, precum și în perioada post-pandemică. Astfel, dacă pe durata pandemiei, obiectivul era susținerea și protejarea populației, și menținerea viabilității antreprenorilor prin oferirea facilităților fiscale, atunci odată cu diminuarea și relaxarea blocajelor, politica fiscală ar trebui să se concentreze pe sprijinirea gospodăriilor și a firmelor pentru a avea grijă de economia informală (IMF, 2020). Odată cu încetinirea pandemiei, stimulentele fiscale sunt esențiale pentru investițiile publice, sistemele de sănătate, infrastructura fizică și digitală.

Prin *intervențiile financiare* guvernele și instituțiile financiare, naționale și internaționale, s-a urmărit obiectivul de a crește cererea agregată și a determina firmele să-și stimuleze investițiile. Astfel, Guvernele au propus linii de salvare rapide și semnificative pentru a proteja lucrătorii și întreprinderile. Fondul Monetar Internațional (FMI) a estimat că deja în luna mai 2020, totalul intervențiilor financiare la nivel global a fost de aproximativ 9 trilioane de dolari SUA, repartizate (Battersby et al., 2020) pentru a) sprijinul bugetar direct (estimat la 4,4 trilioane de dolari SUA) și b) împrumuturi suplimentare din sectorul public și injecții de capital, garanții și alte operațiuni cvasi-fiscale, cum ar fi activitățile non-profit ale corporațiilor publice (estimate la încă 4,6 trilioane dolari SUA).

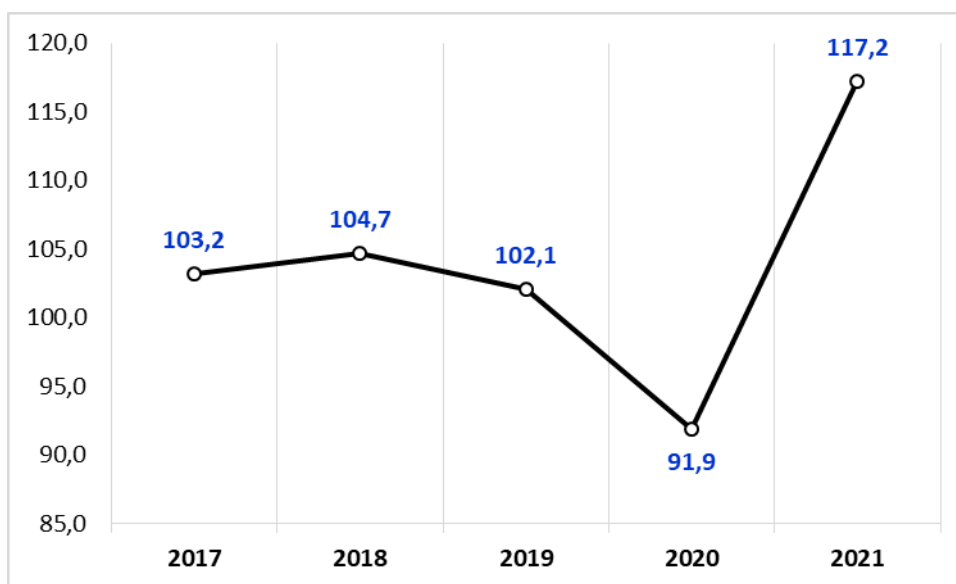

Figura 2. Republica Moldova: Indicii de volum ai volumului de producție pe activități economice, CAEM Rev.2, anul precedent=100 pe Activități economice și Ani. Total, 2017-2021

Sursa: întocmit de autor în baza datelor (BNS, 2023-a)

https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April/weo-report?a=1&c=001,163,119,123,200,903,&s=NGDP_RPCH,&sy=2017&ey=2022&ssm=0&scsm=1&scs=0&ssd=1&ssc=0&sic=0&sort=country&ds=.&br=1

Evoluția situației epidemiologice din Republica Moldova confirmă că pandemia COVID-19 a influențat asupra indicatorilor economici. Astfel, primele înregistrări oficiale privind infectarea și îmbolnăvirea cu virusul SARS-CoV-2 s-au produs în luna februarie 2020 (Worldometer, 06.02.2023). Primul caz de infectare cu SARS-CoV-2 a fost confirmat în Republica Moldova pe data de 7 martie 2020, la o femeie de 48 de ani, revenită din Italia (Ministerului Sănătății al RM, 2021). Per total, în anul 2020, în țară au fost înregistrate 144818 cazuri de infectare, soldate cu 3130 decese (Worldometer, 06.02.2023). Cu scopul de a răspunde acestei calamități sanitare, autoritățile publice au întreprins un șir de măsuri pentru a contracara extinderea maladiei. În plan decizional, prima hotărâre a Comisiei Naționale pentru Situații Excepționale (CNESP), prin care au fost puse primele sarcini organelor publice de resort, a fost luată la 01 februarie 2020 (CNESP, 2020). Creșterea cazurilor de îmbolnăvire cu virusul Sars-CoV-2, precum și extinderea pandemiei COVID-19 a impus Parlamentul Republicii Moldova să declare la 17.03.2020 starea de urgență (Parlamentul RM, 2020), în baza căreia CNESP a luat mai multe hotărâri (Guvernul RM, 2020-2023) privind restricționarea sau chiar suspendarea activității instituțiilor de învățământ, educaționale și culturale; restricționarea activității întreprinderilor economice și, în special, celor din domeniul HoReCa, a centrelor comerciale și piețelor, transportului public și a zborurilor, limitarea sau restricționarea accesului la terenurile de joacă, în parcuri și zone de agrement etc.

Aceste intervenții ale statului, nepopulare dar necesare, au influențat dinamica indicatorilor economici. Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul 2020 s-a înregistrat contracția maximală a volumului de producție, constituind 91,9% față de anul (Figura 2). Restrângerea și contracția indicatorilor economici din anul 2020, la rândul său, a influențat și dinamica creșterii nivelului veniturilor și consumurilor populației (Figura 3).

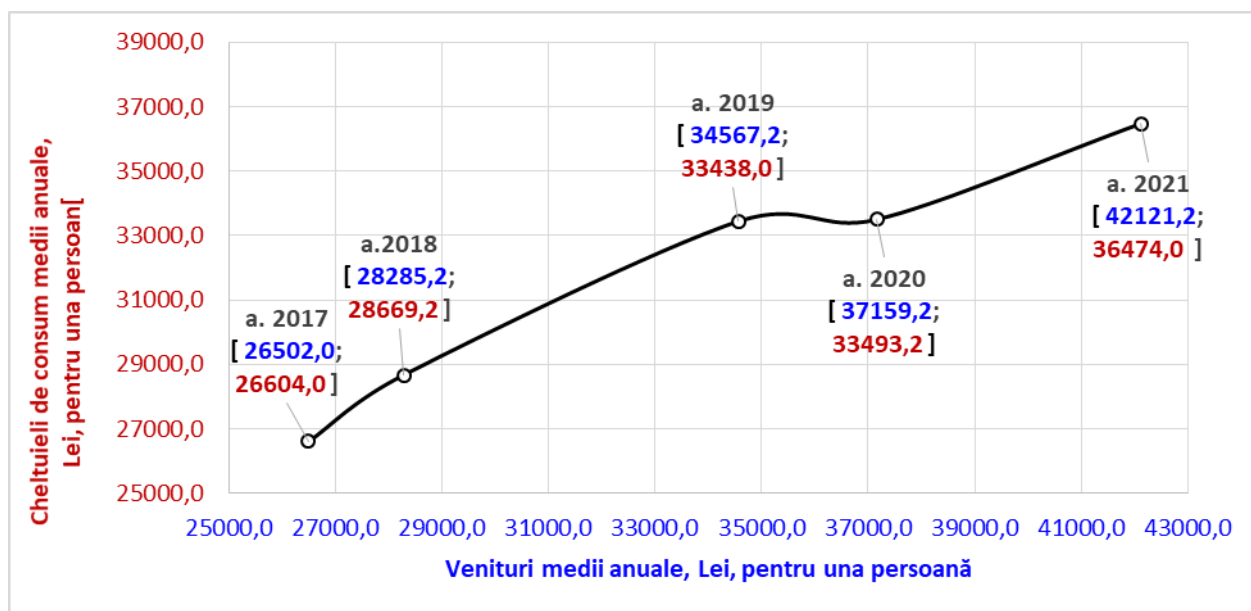

Figura 3. Republica Moldova: corelarea dinamicii veniturilor medii anuale și cheltuielilor de consum medii anuale ale populației, lei pentru una persoană, 2017-2021

Sursa: elaborată de autor în baza datelor (BNS, 2023-b, 2023-c, 2023-d, 2023-e, 2023-f)

În scopul susținerii agenților economici pe perioada pandemiei, au fost aprobate modificări în cadrul normativ (Parlamentul RM, 2000-b, 2000-c, 2000-d), referitoare la:

- subvenționarea dobânzilor și programul de rambursare a TVA,

- reducerea cotei TVA pentru sectorul HoReCa (Hotele Restaurante Cafenele) de la 20% la 15%;
- amânarea achitării taxelor și impozitelor pe anumite domenii, programe de susținere directă a mediului de afaceri;
- achiziționarea echipamentului de protecție din fondurile de urgență ale Guvernului - 41,4 milioane lei;
- dotarea cu echipament/dispozitive medicale a spitalelor, reutilizarea spațiilor medicale din contul creditului din partea Băncii de Dezvoltare a Consiliului Europei – 416 milioane lei;
- majorarea volumului fondului de șomaj de 6 ori, concomitent cu majorarea cuantumului ajutorului de șomaj pentru beneficiarii existenți până la 2775 lei pe perioada stării de urgență;
- acordarea ajutorului de șomaj în sumă de 2775 lei pentru persoanele care se înregistrează cu statut de șomeri, dar care nu corespund criteriilor de acordare a acestui statut (extinderea numărului de persoane beneficiare) pe perioada stării de urgență –168 milioane lei;
- suplinirea bugetului Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) pentru măsuri proactive de angajare în câmpul muncii – 10,0 milioane lei;
- majorarea alocațiilor cu 40% pentru Ajutorul Social în legătură cu majorarea numărului de beneficiari – 201,9 milioane lei, inclusiv pentru
 - majorarea venitului lunar minim garantat de la 1107 lei până la 1300 lei, pe perioada stării de urgență;
 - majorarea cuantumului venitului lunar minim garantat pentru fiecare copil de la 50% (553 lei) la 75% (975 lei);
- Consolidarea veniturilor Fondului de Susținere Socială a Populației prin introducerea surselor suplimentare de venit (aplicarea taxei de portabilitate (50%) și taxei aeroportuare (50%)) – 71,0 milioane lei, acordate în formă de transferuri către Administrațiile Publice Locale din fondul menționat.

La fel, în scopul susținerii agenților economici și a populației, autoritățile Republicii Moldova au adoptat un set de compensații din bugetul de stat (Guvernul RM, 2021) implementarea măsurilor speciale privind asigurarea securității, protecției vieții și sănătății populației prin vaccinare anti-COVID-19, care prevedeau:

- acordarea din bugetul de stat a indemnizației salariaților cu copii în vârstă de până la 12 ani și copii cu dizabilități, care beneficiază de zile libere în cazul suspendării procesului educațional în regim cu prezență fizică (Anexa 1 la HG nr. 316/2021)
- acordarea din bugetul de stat a indemnizației pentru șomaj tehnic, instituit ca urmare a declarării stării de urgență, de asediu și de război și a restricțiilor impuse în starea de urgență în sănătate publică (Anexa 2 la HG nr. 316/2021)
- acordarea din bugetul de stat a compensației salariaților pentru implementarea măsurilor special privind asigurarea securității, protecției vieții sănătății populației, inclusiv compensații pentru 2 zile acordate pentru a fi libere în ziua vaccinării și ziua lucrătoare imediat următoare, pentru fiecare doză de vaccin efectuată (Anexa 3 la HG nr. 316/2021)

Putem constata că, pandemia COVID-19 și acțiunile întreprinse de guvern au arătat că, în situații de criză, businessul are nevoie de stat la fel cum și statul are nevoie de business. Relansarea în anul 2021 a volumului producției la cota de 117,2% se datorează acțiunilor autorităților publice centrale și locale ale Republicii Moldova, care au contribuit la creșterea numărului persoanelor vaccinate, minimizarea pierderilor economice și asigurarea garanțiilor sociale pentru populația țării.

Pe de altă parte, perioada relativ scurtă de depășire a crizei COVID-19 este și rodul performanțelor sectorului real în adoptarea modelelor de activitate economică în condiții de limitare a activităților care necesită proximitate fizică între oameni, precum și în inovarea produselor și mai ales a serviciilor prin sporirea ponderii tehnologiilor informaționale utilizate în afaceri.

Companiile din întreaga lume au jucat un rol important în lupta împotriva COVID-19. De la început, acestea și-au adaptat rapid ciclurile de producție pentru a furniza ventilatoare, dezinfectante și alte echipamente medicale cheie. Firmele cu tehnologii avansate, de ultimă oră, au oferit platforme și instrumente digitale pentru a lucra, a învăța, și a comunica. Respectiv, anume afacerile vor continua să joace un rol esențial în a permite atât sectorului public, cât și celui privat să utilizeze noile tehnologii pentru o recuperare incluzivă.

Astfel, o economie post-pandemică nu va putea să existe fără cooperarea dintre stat și sectorul privat. Iar, inovația și schimbarea pe care le va necesita redresarea post-pandemică trebuie să provină din sectorul privat, dar aceste procese trebuie să aibă loc în contextul mecanismelor de guvernare care abordează problemele sociale și evită anumite probleme implicite, de exemplu, din utilizarea datelor (Susskind & Vines, 2020, p. S8).

Urmează să fie menționat că, pe parcursul pandemiei COVID-19, companiile din întreaga lume, inclusiv și cele din Republica Moldova, au fost nevoite să se adapteze la schimbarea circumstanțelor și comportamentelor consumatorilor, și să găsească oportunități în vremuri de criză. Acest lucru a necesitat multă inovație, creativitate și dezvoltarea de noi modele de afaceri. În consecință, businessul mare și mic a adoptat și întreprins o serie de măsuri strategice pentru a spori reziliența afacerilor, a supraviețui și chiar a prospera în timpul pandemiei.

Investiții în inovare. Pentru a reduce răspândirea SARS-CoV-2, țările din întreaga lume au impus măsuri stricte de carantinare și/sau limitare a deplasării oamenilor, forțând angajații din diverse sectoare să lucreze de acasă. Acest lucru a reinventat modul în care lucrăm, rezultând o dependență mai mare de tehnologie. Ca urmare, investițiile în inovarea tehnologică au crescut semnificativ. Pentru a rămâne pe linia de plutire, companiile au trebuit să se asigure că angajații lor pot continua să lucreze de acasă, iar serviciile lor pot fi cumpărate sau accesate online. Acest lucru a însemnat dezvoltarea de noi software, sisteme digitale și metode de comunicare.

Permutarea afacerilor în spațiul online. Pandemia a dus la stoparea sau reducerea activităților din sfera nevoilor secundare - teatre, cinematografe, muzee, centre de agrement, hoteluri, restaurante, cafenele, magazine etc. Drept urmare, companiile care nu s-au gândit niciodată să se mute în spațiul online au fost forțate brusc să-și digitalizeze afacerea. Pe măsură ce creștea numărul oamenilor impuși să nu-și părăsească casele, pentru a cheltui bani pe bunuri și divertisment, s-au schimbat și obiceiurile consumatorilor. Comerțul electronic a devenit principala modalitate de a face cumpărături online pentru consumatorii din întreaga lume. La fel, digitalizarea producției cultural-artistice – imprimări sau transmisiuni online a spectacolelor, concertelor – a sporit numărul de abonați la rețelele de trafic online a producției audio-video.

Schimbarea modelului de afaceri. Pandemia a arătat companiilor din toate ramurile că au nevoie de metode care să le permită să facă față crizelor neașteptate. Pentru a supraviețui, întreprinderile trebuie să fie sustenabile, reziliente, adaptive și creative. O soluție ce face o companie sustenabilă este flexibilitatea sau agilitatea. Agilitatea afacerii este capacitatea unei organizații de a se adapta rapid, de a răspunde rapid, de a fi creativ, de a implementa schimbarea și de a-și menține avantajul competitiv atunci când compania se confruntă cu provocări complexe și incertitudine. Când o afacere poate rămâne flexibilă în perioadele de criză, atunci șansele sale de succes și de supraviețuire sunt mult mai mari. Modelarea agilă a afacerilor este o nouă strategie de afaceri care câștigă teren în economia post-pandemică.

Rebranding-ul imaginii companiei. Întreprinderile mici, având mai puține resurse disponibile și cu o rețea mai mică de clienți, au fost afectate mai mult decât întreprinderile mijlocii și mari. O strategie de a ține pasul cu companiile mai mari a devenit *rebranding-ul* - schimbarea imaginii companiei sau oferirea de noi servicii pentru a răspunde noilor tendințe - fiind o modalitate excelentă pentru companii de a se diferenția de concurență. Rebranding-ul este o modalitate prin care companiile folosesc tacticile psihologice în avantajul lor și ajută la schimbarea percepției mărcii de către clienți, și îi încurajează să interacționeze cu acesta.

În același timp, analiza cauzelor declanșării virusului SARS-CoV-2 și extinderea răspândirii lui până la nivel de pandemie, a condus și la atenționarea asupra problematicei dezvoltării sustenabile care trebuie să asigure reducerea impactului ecologic. Astfel, reacționarea

imediată la situațiile create în condițiile crizei au direcționat guvernele (OECD, 2021) să elaboreze viziuni programe și strategii de dezvoltare a economiei verzi (*Green economy*), bazate pe principiile economiei circulare (*Circular economy*), care se axează pe atingerea următoarelor obiective de dezvoltare post-pandemică:

- a) transformare digitală pentru reziliență economică
- b) recuperare verde (minimizarea emisiilor) și acțiune climatică (promovarea tehnologiilor verzi)
- c) plasarea obiectivului sustenabilității în centrul afacerii
- d) investiții în capitalul uman
- e) conceperea noilor reglementări și politici

CONCLUZII

Pandemia de COVID-19 a provocat pierderi fără precedent atât prin pierderea de vieți omenești, cât și prin impactul major la scară întregii economii globale. Factorii de decizie și investitorii au avut să confrunte această provocare și să adopte măsuri și politici capabile să atenueze consecințele crizei cauzate de pandemie. Criza COVID-19 a arătat că sectorul privat singur nu poate aborda schimbările dramatice din economia globală. Intervențiile guvernelor sunt cruciale și necesare pentru a coordona răspunsul la nivel global. Cercetătorii din domeniu susțin că, este necesară o nouă formă de colaborare între stat și business (Mazzucato & Kattel, 2020, p. S257). Experiența mondială, inclusiv și a Republicii Moldova, în depășirea crizei cauzate de pandemia COVID-19 demonstrează necesitatea coeziunii statului și businessului în realizarea măsurilor anti-criză. Prin politicile macroprudențială și fiscală, precum și prin intervențiile financiare guvernele țărilor și instituțiile internaționale pot contribui la atenuarea efectelor crizei și reanimarea cererii și ofertei pe piețele de bunuri și servicii.

Totodată, durata perioadei de depășire a crizei COVID-19 depinde de capacitatea businessului mare și mic de a adopta noi modele de activitate economică în condițiile formate de criză, precum și de capacitate de inovare a produselor și serviciilor prin sporirea ponderii tehnologiilor informaționale utilizate în afaceri.

Pandemia COVID-19 a demonstrat că dezvoltarea politicilor de cooperare în liantul stat-business contribuie la sporirea rezilienței populației și a agenților economici ale țării, și asigură o dezvoltare sustenabilă a întregii societăți.

Natura exogenă și globală a crizei COVID-19 impune tuturor actorilor, atât publici, cât și privați, să se așeze la masă și să discute soluții comune la urgențele sociale și economice actuale. Respectiv, perspectivele recuperării economice post-pandemice impun regândirea viziunii colective asupra actului de producere și comercializare, care trebuie să respecte cerințele unei dezvoltări sustenabile.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. PARLAMENTUL Republicii Moldova (2020-a), **Hotărârea Nr. 55 din 17-03-2020 privind declararea stării de urgență.** [disponibil] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120817&lang=ro
2. PARLAMENTUL Republicii Moldova (2020-a), **Legea nr. 60 din 23-04-2020 privind instituirea unor măsuri de susținere a activității de întreprinzător și modificarea unor acte normative.** [disponibil] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123335&lang=ro#
3. PARLAMENTUL Republicii Moldova (2020-b), **Legea nr. 61 din 23-04-2020 privind modificarea Legii bugetului de stat pentru anul 2020.** [disponibil] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121286&lang=ro#
4. PARLAMENTUL Republicii Moldova (2020-c), **Legea nr. 62 din 23-04-2020 pentru modificarea Legii fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2020.** [disponibil] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121288&lang=ro#
5. PARLAMENTUL Republicii Moldova (2020-d), **Legea nr. 63 din 23.04.2020 pentru modificarea Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2020.** [disponibil] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121290&lang=ro#

6. GVERNUL Republicii Moldova (2021), **Hotărârea nr. 316 din 03.11./2021 cu privire la aprobarea unor măsuri de susținere a angajatorilor și salariiților în condițiile aplicării măsurilor de restricție pe perioada pandemiei de COVID-19.** [disponibil] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129834&lang=ro#
7. GVERNUL Republicii Moldova (2020-2023), **Decizii CNESP** [disponibil] <https://gov.md/ro/content/decizii-cnesp>
8. COMISIA Națională Extraordinară de Sănătate Publică - CNESP (2020), **Hotărârea nr. 1 din 02 februarie 2020 privind situația epidemiologică la infecția cu Coronavirusul de tip nou, măsurile de prevenire și răspuns** [disponibil] https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/hot_1_cnesp_cu_modificari.pdf
9. MINISTERUL Sănătății al Republicii Moldova, (2021), **Republica Moldova la un an de pandemie.**, Publicat online 03.03.2021, Pagina web oficială. [disponibil] <https://ms.gov.md/comunicare/buletin-informativ/republica-moldova-la-un-an-de-pandemie/>
10. AMBROS, M., FRENKEL, M., HUYNH, T.L.D., KILINC, M. (2021), **COVID-19 pandemic news and stock market reaction during the onset of the crisis: evidence from high-frequency data.** In: Applied Economics Letters, Volume 28 Issue 19, pp. 1686-1689. ISSN 1350-4851 [available] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13504851.2020.1851643>
11. BAKER, S.R., BLOOM, N., DAVIS, S.J., KOST, K.J., SAMMON, M.C., VIRATYOSIN, T. (2020), **The unprecedented stock market impact of COVID-19.** In: National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper Series, Working Paper No. 26945. [available] https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26945/w26945.pdf or <https://www.nber.org/papers/w26945>
12. BALDWIN Richard, di MAURO Beatrice W. (2020), **Introduction.** In: Baldwin, R., di Mauro, B.W. (editors), **Mitigating the COVID economic crisis: Act fast and do whatever it takes**, a CEPR Press VoxEU.org eBook, CEPR Press.- 219 p., ISBN: 978-1-912179-29-9 [available] https://cepr.org/system/files/publication-files/60118-mitigating_the_covid_economic_crisis_act_fast_and_do_whatever_it_takes.pdf
13. BANCA CENTRALĂ EUROPEANĂ - BCE (2022), **Strategia de politică macroprudențială.** [disponibil] <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/stability/strategy/html/index.ro.html>
14. BARRO Robert J., URSÚA José F., WENG Joanna (2020), **The coronavirus and the great influenza pandemic: lessons from the “spanish flu” for the coronavirus’s potential effects on mortality and economic activity.**, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, NBER Working Paper Series, Working Paper No. 26866. [available] <http://www.nber.org/papers/w26866>
15. BATTERSBY Bryn, TURE Elif, LAM Raphael (2020), **Tracking the \$9 Trillion Global Fiscal Support to Fight COVID-19,** On: IMF Blog, May, 20, 2020 [available] <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/05/20/tracking-the-9-trillion-global-fiscal-support-to-fight-covid-19>
16. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ al Republicii Moldova - BNS (2023a), **Indicii de volum ai volumului de producție pe activități economice, CAEM Rev.2, anul precedent=100 pe Activități economice și Ani, 2017-2021.** [disponibil] https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_13%20CNT_CNT210_Resurse/CNT210052.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
17. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ al Republicii Moldova – BNS (2023b), **Numarul mediu al populatiei cu resedinta obisnuita pe raioane, grupe de virste, medii si sexe, 2014-2021.** [disponibil] https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice_POPrec_POP010/POP011100rclreg.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

18. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ al Republicii Moldova – BNS (2023c), **Veniturile disponibile ale populației după surse de venit și medii, 2014-2018.** [disponibil] https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_04%20NIV_NIV010_Serii%20intrerupte_04%20NIV_2014-2018/NIV010200rcl.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
19. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ al Republicii Moldova – BNS (2023d), **Veniturile disponibile ale populației după sursa de venit și medii, 2019-2021.** [disponibil] https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_04%20NIV_NIV010/NIV010200.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
20. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ al Republicii Moldova – BNS (2023e), **Cheltuielile de consum ale populației după destinația cheltuielilor și medii, 2014-2018.** [disponibil] https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_04%20NIV_NIV020_Serii%20intrerupte_04%20NIV_2014-2018/NIV020200rcl.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
21. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ al Republicii Moldova – BNS (2023f), **Cheltuielile de consum ale populației după destinația cheltuielilor și medii, 2019-2021.** [disponibil] https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_04%20NIV_NIV020/NIV020200.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
22. BUYSSE Kristel, ESSERS Dennis. (2020), **The world economy under COVID-19: Can emerging market economies keep the engine running?.** In: National Bank of Belgium, NBB Economic Review (online publication), September, 2020, pp. 7-35. **ISSN: 1784-2476 (online)** [available] https://www.nbb.be/doc/ts/publications/economicreview/2020/ecorevii2020_h1.pdf
23. EICHENBAUM, M.S., REBELO, S., TRABANDT, M. (2020), **The macroeconomics of epidemics.** In: National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, NBER Working Paper Series, Working Paper No. 26882. [available] https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26882/w26882.pdf
24. FTSE Russel (September 2022), **FTSE Equity Country Classification: Annual Announcement.** – 8 p. [available] https://research.ftserussell.com/products/downloads/FTSE-Country-Classification-Update_latest.pdf
25. GOODELL John W. (2020), **COVID-19 and finance: Agendas for future research.** In: Finance Research Letters, Volume 35, Article No. 101512. **ISSN 1544-6123** [available] <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1544612320303974?via%3Dihub>
26. GORMSEN, N.J., KOIJEN, R.S. (2020), **Coronavirus: Impact on stock prices and growth expectations.** In: University of Chicago, Becker Friedman Institute for Economics Working Paper No. 2020-22. [available] https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3555917
27. INTERNATIONAL MONETARY FUND - IMF (2020), **World Economic Outlook Update, June 2020: A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery.** [available] <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>
28. INTERNATIONAL MONETARY FUND - IMF (2021), **World Economic Outlook Database, April 2021.** [available] <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April/select-aggr-data>
29. LUCE Kimberlee (2016), **Emerging Markets: Pathways to Selection. A perspective from Boston Analytics.**, A PowerPoint presentation. - 29 slides [available] <https://www.slideshare.net/KimberleeLuce/emerging-markets-pathways-to-selection>
30. MALISZEWSKA M., MATTOO A., VAN DER MENSBRUGGHE D. (2020), **The potential impact of COVID-19 on GDP and trade: a preliminary assessment.**, April 10, 2020, World Bank Policy Research Working Paper No. 9211 [available] https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3573211

31. MAZZUCATO Mariana, KATTEL Rainer (2020), **COVID-19 and public-sector capacity**. In: Oxford Review of Economic Policy, Volume 36 Issue Supplement S1, 2020, pp. S256–S269. **ISSN 0266-903X (print) // 1460-2121 (web)** [available] <https://doi.org/10.1093/oxrep/graa031>
32. MSCI Market Classification Framework, June 2014 [available] [https://www.msci.com/documents/1296102/1330218/MSCI Market Classification Framework.pdf/d93e536f-cee1-4e12-9b69-ec3886ab8cc8](https://www.msci.com/documents/1296102/1330218/MSCI_Market_Classification_Framework.pdf/d93e536f-cee1-4e12-9b69-ec3886ab8cc8)
33. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT - OECD (2020-a), **OECD Economic Outlook**, Volume 2020 Issue 2, OECD Publishing, Paris. – 267 p. **ISSN 0474-5574 (print) // ISSN 1609-7408 (online)** [available] https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2020/issue-2_39a88ab1-en#page1
34. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT - OECD (2020-b), **COVID-19 and Global Value Chains: Policy Options to Build More Resilient Production Networks**, OECD Tackling the Coronavirus (COVID-19: Contributing to a Global Effort, 3 June 2020. [available] <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-global-value-chains-policy-options-to-build-more-resilient-production-networks-04934ef4/>
35. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT - OECD (2021), **Business Insights on Emerging Markets 2021**, OECD Emerging Markets Network, OECD Development Centre, Paris [available] <https://www.oecd.org/dev/Business-Insights-Emerging-Markets-2021.pdf>
36. REUTERS (20.02.2023), **IMF sees cost of COVID pandemic rising beyond \$12.5 trillion estimate**. [available] <https://www.reuters.com/business/imf-sees-cost-covid-pandemic-rising-beyond-125-trillion-estimate-2022-01-20/>
37. STATISTA (17.01.2023). **Impact of the coronavirus pandemic on the global economy - Statistics & Facts**. [available] <https://www.statista.com/topics/6139/covid-19-impact-on-the-global-economy/#topicOverview>
38. SUSSKIND Daniel, VINES David (2020), **The economics of the COVID-19 pandemic: an assessment**., In: Oxford Review of Economic Policy, Volume 36, Issue Supplement S1, 2020, pp. S1–S13, **ISSN 0266-903X (print) // 1460-2121 (web)** [available] https://academic.oup.com/oxrep/article/36/Supplement_1/S1/5899022
39. VIDYA, C.T., PRABHEESH, K.P. (2020), Implications of COVID-19 pandemic on the global trade networks. In: Emerging Markets Finance and Trade Journal, Volume 56, Issue 10, pp. 2408–2421. **ISSN 1540496X**. Published Online: 25 July 2020 [available] <http://dx.doi.org/10.1080/1540496X.2020.1785426>
40. WORLDOMETER (06.02.2023), **Coronavirus Statistics - Moldova COVID** [available] <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
41. WORLD TRAVEL AND TOURISM COUNCIL – WTTC (2022), **Travel & Tourism Economic Impact 2022: Global Trends, August 2022**. - 36 p., Published online 06.09.2022. [available] <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2022/EIR2022-Global%20Trends.pdf>